گۆرانی و موزیکی ناوچەی کۆیە

وریا ئەحمەد

مەجید ئاسنگەر

مامۆستا مەجید ئاسنگەر ساڵی (١٩٣٢) لە گەڕەکی (بەفری قەندی) لە شاری کۆیە هاتۆتە دنیاوە. بەو پێیەی منیش هەر لەو گەڕەکە چاوم بۆ دنیا هەڵهێناوە، لە ماڵی حەمە مەلای باپیرمەوە بەرەوخوار دەچوویت و ئینجا بەرەو ڕاست ماڵیان چەند هەنگاوێک ئەولاتر بوو، خۆ ئەگەر بەدەستی چەپیش بڕۆیشتبای، ئەوە گۆڕەپانی (کەریم ئاغای) بوو، مامۆستا ئاسنگەر سەرەتا چەندین هۆنراوەی لەلایەن هونەرمەند باکووری ئەو کاتەی قوتابی کۆلێژ بوونە لە بەغدا کراونەتە ئاواز، بۆ نموونە هۆنراوەی گۆرانی:

گوڵ و بولبول من و یار
لەناو باخا بەختیار
تامی شادی ئەچێژین..... تاد

لە لایەن باکوورییەوە ئاوازی بۆ دانراوە، هەروەها لە لایەن هونەرمەندی گەلەوە نەمر (تایەر تۆفیق)یش لە (١٩٧٤)دا هۆنراوەیەکی وەک مەقام تۆمارکراوە، ئەو کاتە مامۆستا ئاسنگەر لە ڕیزی شۆڕشی ئەیلوول بووە، کاک تایەر بە دزییەوە لە ماڵان گوتوویەتی کە دەڵێ:

کوردە ئەم هەلەی مێژوو داویە پێت .....تاد

جگە لەوانە چەندین هۆنراوەشی لە لایەن گۆرانیبێژی کۆچکردوو (فوئاد ئەحمەد)، کراونەتە گۆرانی و ناودارترینیان هۆنراوەی:

ئەمیرەکەم دڵگیرەکەم
بەهارت لێ شەرمەزارە ...تاد

کە دواتر لەلایەن گۆرانیبێژی ڕۆژهەلاتی کوردستان (محەمەد دانش)ەوە دووبارە گوتراوەتەوە.

گوتم: زانیومانە لە گەڵ چەند کەسایەتییەکی دیکەی شاری کۆیە خەریکی نووسینەوەی مێژووی شارەکەن، دەکرێت بزانین چەند کەس لەو پرۆژەیەدا بەشدارن و بە ناوی چییەوەیە؟

مەجید ئاسنگەر

گوتی: بەڵێ دەمێکە لەگەڵ مامۆستایان: کەریم شارەزا، عوسمان خۆشناو، نازم حەویزی، جگە لەو بەڕێزانە خەڵکی دیکەشمان لەگەڵدا بوون: بۆ نموونە مامۆستا عەبدولخالق عەلائەدین کە ئێستا لە (بەریتانیا)یە و هەردوو بەڕێزان: کەمال و سدیق عەبدولقادر کە لەبەر باری تەندروستیان وازیان هێناوە، خەریکی ئەو پرۆژەیەین، پرۆژەکە کتێبێکە بەناوی (مێژووی کۆیە لە ڕەوتی شارستانیەتیدا).

گوتم: بەو پێیەی لەو پرۆژەیەدا بەشدارن، حەزمان کرد نەختێ باسی مێژووی کۆنی ئەو شارەمان بۆ بکەیت؟

گوتی: لەو پرۆژەیەدا مێژووی کۆیەمان هەر لە پێش هاتنی ئیسلامەوە تا ئەمڕۆ هێناوە، جا کۆیە وەک شارێکی دێرین خاوەنی مێژوویەکی زۆر کۆنە، لە دێرزەماندا کۆیە کاروانسەرا و سەرەڕێی قافڵەکان بووە، خاوەنی چەندین خان و تەکیە و خانەقا و گەرماو و مزگەوت و بازاڕی جۆراوجۆر بووە، جموجۆڵی کۆمەڵایەتی، ڕۆشنبیری، زانستی، بازرگانی، ئابووری، ڕامیاری تێدابووە، زانا و شاعیر و بازرگان و سیاسی و هونەرمەند و دەنگخۆش و مەقامزانی گەورەی تێدا هەڵکەوتوون، جگە لەوە لە سەدەی ڕابردووشەوە، لە بیستەکانی ئەو سەدەیەوە کۆیە بەشداری چڕوپڕی لە بواری نیشتمانپەروەری و ڕامیاریدا هەبووە، زۆربەی پارتە سیاسییەکانی ئەوکاتە سەرەتا لە کۆیە دامەزراون، یانیش کۆیە ڕۆڵی دیار و بەرچاوی لە دروستبوونیاندا گێڕاوە.

گوتم: مامۆستا بەو پێیەی خۆتان شاعیرن، دەکرێت هەر لە کۆنەوە ناوی شاعیرانی کۆیەمان بۆ بژمێریت؟

گوتی: حاجی قادری کۆیی، کەیفی جوانڕۆیی، قاسید، ئەختەر، جەنابی مەلای گەورەی کۆیە، محەمەد تۆفیق وردی، عاسی، عەونی، سافی هیرانی، حوسەینی، (مسکین - بە گەنجی مرد)، دڵدار، دڵزار، سامی عەودال، زەکی هەناری، ڕۆستەم حەویزی، عوسمان مستەفا خۆشناو، عەبدولڕەزاق بیمار، فازڵ شەورۆ، کەریم شارەزا، سەید برایم، جەلال جۆبار، کەمال غەمبار، قوبادی جەلیزادە، ئازاد دڵزار، جەوادی حەمەد بەگ، ئارام ساڵح. جگە لەوانەی سەرەوە کەسایەتییەکی وەک مامۆستای کۆچکردوو (حەمەدەمینی مارفی کامەلای) لە بڵاوکردنەوەی ڕۆشنبیری ڕامیاری و کۆمەڵایەتی لە ناو قوتابیاندا ڕۆڵێکی باشی گێڕاوە، ئەو مامۆستا نەبەردە خۆی بە هەوڵی تاکە کەسی، خۆی فێری زمانەکانی ئینگلیزی و ڕووسی کردووە، شایانی گوتنە لە زمانی عەرەبیشدا وەک زمانی دایک پسپۆڕ بوو، دواتر بەرهەمی ئەدەبی لەو زمانانەوە بۆ سەر زمانی کوردی وەرگێڕاوە.

کەسایەتییەکی وەک (حەمە زیاد ئاغا)ی کوڕی (حەماغای) کۆیە، کە ماوەیەک لەناو (پارتی دیموکراتی کوردستان)دا جێگری سەرۆک بارزانی بوو، ئەمڕۆش (مام جەلال) کە سەرۆک کۆماری عێراقە، (عەلی عەبدوڵڵا) کە ماوەیەکی زۆر لە پارتیدا جێگری سەرۆک بارزانی بووە، جگە لەوانە ڕەحمەتی (عومەر دەبابە) و (کەریم تۆفیق) و هیتر بوونەتە کەسایەتی ناوداری کورد. مامۆستا (مەسعوود محەمەد) لە بوارەکانی ڕۆشنبیری و فەلسەفە و کۆمەڵناسی و هەڵوێستی کوردانەی و (عەلی مەولوود) کە کۆییەکی کۆمۆنیست بوو، ساڵی (١٩٧٤) لە ناو شۆڕشی ئەیلوولدا لەگەڵ دەیان کەسی نیشتمانپەروەری دی، بەر بۆردومانی فڕۆکەی دوژمن کەوت و شەهید بوو. خەڵکێکی زۆر لە کۆیە خزمەتیان بە کوردایەتی و هەتا عێراقیەتی کردووە، بۆ نموونە (بزووتنەوەی ئاشتی عێراق و جیهان) کاکەزیاد ئاغا و عەونی شاعیر و خەڵکی دیکەش تێیدا ئەندام بوون.

گوتم: کاک ئازاد عەبدولواحید لە کۆیە لە خزمانی بەساڵاچووی خۆیەوە زانیویەتی و بۆی باس کردووم، ئەمین ئاغای ئەختەر زیاد لە (٢٠) ئەندامی کۆرسی لای خۆی لە دیوەخانەکەیدا هەبووە، لەناو ئەوانەدا ژنیش هەبوونە، ژیانیشیان لەسەر ئەختەر بووە، واتە بەرانبەر

بەو کـارەیان وەک ئەندام لە کـۆرسی دیوەخـانەکـەیدا بەخێوی کردوون، وەک گوتمان لە پرۆژەی کتێبی (مێژووی کۆیە لە ڕەوتی شارستانییەتیشدا) بەشداریت، بێ شک لەوێشـدا کەم تا زۆر باسی مێژووی گۆرانی و مەقـام و ئەوانە کراوە، لەم ڕووەوە چی دەڵێیت؟

گـوتی: ئەمین ئاغـای ئەختـەر ئەو کەسـایەتییـە بووە، حاجی قادری کـۆیی لەو شیـعرەیدا کـە بۆ (حاجی مەلا عـەبدوڵڵای جـەلیـزادە)ی ناردووە، ناوی ئەختـەری بە (ئەمینول دەولە) ناوزەد کردووە:

ئەی موحەممەد وەی (ئەمینول دەولە) ئیمرۆ کۆیی تۆ.

ئەگەر کـەسێک شایانی باسکردن نەبووبێت، حاجی قـــادر لە خت و خـــۆڕایی، یان بۆ بەرژەوەندی ناوی نەهێناوە، دیارە وەک گوتت کاک ئازاد ئەو قسـەیەی لە خزمانی بەساڵاچووی خۆیەوە بیستووە و ڕەنگە بەڵگەشی بۆ ئەو قسەیەی هەبێت، ئەمین ئاغـای ئەختەر وەک کوڕی بنەمـاڵەیەکی ناودار و دەست ڕۆیشـتوو، هەروەها کـوڕی پیـاوێکی وەک حاجی بەکـر ئاغـای قـاسیـد، هونەرە بۆ کەسێکی وا کە لە پلەوپایەیەکی ئاوا بەرزدا بووبێت، لە سـەردەمێکی ئاوا کـۆندا کـە بەداخەوە ئەوکاتە هونەر بە چاوێکی نزم سەیرکراوە، هەموو کەسیش نەیوێراوە خۆی لە قـەرەی بدات(١). کـەچی ئەخـتـەر نەک تەنیـا بە دیوەخانەکەی چووبێتە پێش، بەڵکو خودی خۆی کە لەو هونەرەدا باڵادەست بووە، لەمەشدا تەنیا بە هاندانی ئەو هونەرە نەوەسـتـاوە، بەڵکو بەشـداریشی تێـدا کـردووە، ئەخـتـەر لەوەش زۆرتری لێ دەوەشێـتـەوە، ئەوەتانێ تا ئەمڕۆش باسی گۆرانی (شلەوخانان) دەکەن و وەک ئاواز و هۆنراوەی ئەخـــتـــەری لە قـــەڵەم دەدەن، ڕەنگە لەم بارەیەوە من بیـــروبۆچوونی ترم هەبێت، بەڵام مـــایەی شانازییە کە ئاواز و هۆنراوەی (شلەوخانان) هی ئەویش نەبووبێت، ئەوە ئەختەر بووە، یان دیوەخانەکەی کە وەک پەیمانگە و کـۆلێـژی ئەمـڕۆ بووە، هانی پەیدا بوون، یان هیچ نەبێ تەوش و تراش کردنی ئەو بەرهەمـانەی داوە، من خۆم گومانم هەیە هۆنراوەی ئەو گۆرانییە هی ئەختەر بێت؟ چونکە خەڵکی کۆیە بۆ نموونە ناڵێن: (میرێ مە) بەڵکو دەڵێن (میـری مە)! ئەوەی یەکەمیان بە دانانی (حەوتی) سەر (یای) (میرێ) ئەوە دیالیکتی ناوچەی (خۆشناوەتییە)، ڕەنگە لە سەردەمێکی دواتر ئەو (ێ)یە زیاد کرابێت، یان گۆرانییەکە هی سەردەمی زۆر کۆن بێت و ئاڵوگۆڕی بەسەردا هاتبێت(٢)، بەدووری نابینم ئەو گۆرانییە لە موکریانەوە بەرەو ئێرە هاتبێت، یان بە پێچەوانەوە، بەڵام دیسان دەڵێم شانازییە بۆ ئەختەر کە ئەو ئاوازە و دەیانی دی نوێ کـردبێـتـەوە لە لایەک و لە لایەکی دی هانی دەسـتـەیەک بەهرەمـەند و مـەقـامـزان و گـۆرانیـبـێـژ و غـەزەل و مـەقـامـخوانی داوە، شـەوانە لە دیوەخـانەکەیدا کـۆببنەوە و چالاکی هونەری بنوێنن و ئەو بەرهەمە ڕەسەنانەش سەرلەنوێ دابڕێژنەوە.

گوتم: ئەی مامۆستا مەسعوود محەممەد؟

گوتی: کاک مـەسعوود کـەسێکی زۆر بلیمـەت بووە، بیری بۆ هەندێ شت چووە، مایەی سەرسوڕمانە! بۆ نموونە کـاتێک باسی (گـەرمـاوی پیـسکان لە کـۆیە) دەکـات، دەڵێت: (مـاقـووڵ نیـیـە خـەڵکی کـۆیە لەو سـەردەمـە کـۆنانەدا گـەرمـاوێکی ئاوایان لە سـەر ڕۆخی شـاردا دروست کردبێت، کە دیارە ژن و کچ و خوشک و دایکیان بۆ ئەوێ چوونە، کـە شوێنێکی چۆڵە، بگرە ئەوکاتە .... ئەمە قسەی کاک مەسعوودە: ئەو گەرماوە لە ناوەڕاستی شاردا بووە.)

ئەو بەڵگەیەی کاک مـەسعـوود سادە و ساکـارە، بەڵام زۆر زیرەکانەیە، ویستوویەتی بڵێ شارەکە لە کۆندا زۆر لە ئەمڕۆ گەورەتر بووە.

گـوتم: ئەو گـۆرانیـیـە تایبـەتمەندانەی کـۆیەی وەک (ئاهویار، شلەوخانان، دەمـاغم وەزنە، بازان باز قـەتار، لەو کوڵبەیی ئەحزانە، دیسان بارانە، سام سام، بۆ فریبی ئاشـقـان، مـەلا بانگدان....تاد) بۆ لە شـارەکـانی وەک هەولێر، یان کەرکووک(٣) بوونیان نییە؟

گـوتی: من لایەنی (جـیـۆگـرافی) وەردەگرم و لایەنی هونەری بۆ ئێـوە جێ دێڵم، من حـەز لە گـۆرانی دەکـەم، بەڵام لێی نازانم، بەڵکو تەنیا گوێگرم. کۆیە مەڵبەند و سـەرەڕێی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا بووە، بە تایبـەتی لەگـەڵ ڕۆژهەڵاتی کـوردسـتـاندا، خـەڵکی ئەوێ بۆ ئێـرە و هی ئێـرەش بۆ ئەوێ چوونە، بۆیە بەو پێـیـە ئەو گـۆرانی و مـەقام و بەرهەمی دیکەی ئەم بوارە کـە لە کـۆیە هەبووە، فـێـریان بوونە و لەگـەڵ خـۆیاندا بردوویانەتەوە، بە پێچەوانەشەوە خەڵکی ئێرە لەو سەفەرانەیاندا بۆ ئەوێ شـتـیـان لێ فـێـر بوونە و لەگـەڵ خـۆدا بۆ ئێـرەیان هێناوەتەوە، بە تایبـەتی لە (مـەهاباد، سـەردەشت، سنە، موکریان بە گشتی)، مەبەست ئەوەیە هونەر و ڕۆشنبیری و زۆر شـتی دیکەیان لەگـەڵ خـەڵکی ئەو ناوچانەدا ئاڵوگۆڕ کردووە.

گـوتم: سـەردەمی منداڵیت لە کـۆیە چیت بیـر مـاوە؟ مەبەستمان گۆرانی و مەقام و بەرهەمی هونەرییە؟

گـــوتی: لە چلەکـــاندا (ڕادیۆ) هەبوو، خـــەڵکی زۆر گوێیان دەدایە، بە تایبەتی گوتنەکانی (عەلی مەردان) و (تایەر تۆفـیق)، بۆ نموونە گـۆرانیـیـەکـانی وەک: هەی ئاغەوئاغەو ئاغە، ئامینێ و نازەنینێ، ساقی دەروێشان، بزمـارە و بزمـارە، جگە لەوانە لە کـۆیە ئەو سـەردەمـە هەندێ گـۆرانی تورکـیش دەگـوترا(٤). جگە لەوانەی

باس کران مەقامەکانی (سێوە) و (مەلا ئەسعەد)یش هەبوون.

گوتم: ئەو سروودانەی سەردەمی قوتابخانەی سەرەتایی چی بوون، کە لە قوتابخانەکانی کۆیەدا دەگوترانەوە؟

گوتی: من ساڵی (١٩٣٩) لە قوتابخانەی (ئولا) لەکۆیە لە پۆلی یەکی سەرەتاییدا وەرگیراوم، لە بیرمە بەیانییان لە کاتی ڕیز بووندا سروودمان دەگوت، مامۆستایان: سابیر ئیسماعیل، حەمەدەمینی مارفی کامەلای، عوسمان حەسەن، مەجیدی شێخ نووری، شایانی باسە محەمەد تۆفیق وردی مامۆستامان نەبوو، ئەوکاتە قوتابی قوتابخانەی ئامادەکردنی مامۆستایان بوو لە بەغدا، هەروەها مستەفا خۆشناو ئەویش مامۆستامان نەبوو، جا ئەوانە دەهاتنە ناو پۆلەکان و لە قوتابیانیان دەپرسی: تۆکە لە قوتابخانە دەرچوویت دەتەوێت ببیت بە چی؟ لە بیرمە (محەمەد تۆفیق وردی) سەرەتا سروودێکی فێرکردین بە ناوی (کەزی زیوی)، یان (کەزی زێڕی) بوو، وردی کەسێکی سوورەی قژ زەرد بوو، دەنگی خۆش بوو، زۆرمان خۆش دەویست! دواتر هەر وردی سروودی دیکەشی فێرکردین.

گوتم: مامۆستا ئەدی هونەرمەند (جەلال حەوێز) کە هەردوو مامۆستایان (کەریم شارەزا) و (باکووری) باسی دەکەن و وەکو یەکەم مامۆستا لە شاری کۆیەدا، کە بۆ یەکەمین جار لە مێژووی ئەو شارەدا بە یارمەتی ئامێرێکی موزیکەوە، هەر لە یەکەم دامەزراندنییەوە، لە قوتابخانەی (ئولا)ی سەرەتایی کۆیەدا لە ساڵی (١٩٣٠)یەوە، قوتابیانی بە یارمەتی ئامێری موزیکەوە فێری سروود کردووە؟ ئەمە بەر لەو ساڵەی جەنابتان بۆ یەکەمین جار بچنە قوتابخانەوە؟

گوتی: ئەوکاتە واتە ساڵی (١٩٣٩) من بەوە ڕانەگەیشتم، ئەو کاتەی من بۆ قوتابخانەی ئولا چووم، ئەو مامۆستایە لەوێ نەمابوو.

گوتم: ناوی هەندێ لەو سروودانەی ئەوکاتەتان بیرنەماوە؟

گوتی: تا دەست لە مل هیوا نەکەم، دەمی ڕاپەڕینە، ئەی کوردینە ئەی مەردینە.

گوتم: مامۆستا ئەگەر بیرت مابێت، ئەوکاتە لە کۆیە لە چ بۆنەیەکدا گۆرانی یا مەقام و غەزەل دەگوتران؟

گوتی: لە کاتی جیاجیادا بۆ نموونە لەکاتی بووک گواستنەوە کەسانی وەک: تایەر تۆفیق، باقی سەرتاش، حەمەدەمین عەباس، لەسەر سواندە، یان سەربانی ماڵی زاوا، لەسەر دەرگای ماڵی زاوای دەوەستان و کاتێک کەژاوەی بووک بە پێیان و هەندێک جاریش بە سواری نزیک دەبووەوە، گۆرانی (لەبەر نازی چاوبازان)یان دەگوت. بۆنەی تر کە گۆرانی و غەزەلی تێدا گوتراوە، لە کاتی مەولوودان و لە سەیرانان و بە تایبەتی لە (جەژنی نەورۆز)دا گۆرانی و سروود دەگوترا، شایی دەگەڕا، شانۆگەری ئامادە دەکرا، لە کاتی شین و پرسەشدا ژنان لاواندنەوەی جوانەمەرگ و کەسایەتی ناودار و ئاغا و دەسەڵاتدارانیان دەکرد.

گوتم: دەربارەی گرووپی باوکم (ئەحمەدی حەمە مەلا) و هاوەڵانی هیچت بیر ماوە؟(٥)

گوتی: باوکت و کاک عومەر عەبدوڵڵا و کاک عەونی شاعیر و مام ساڵحی ڕیخەڵۆک و هەندێ جار حەمە سەرەخۆرەش و هەندێ جاری دی خەڵکی دیکەش، جا ئەوانە دەچوون لە جێگەی تایبەتی دەیانخواردەوە و گۆرانییان دەگوت، گەلێ جار (سێوە)شیان بۆ ئەو دانیشتنە تایبەتیانە داوەت دەکرد. ئەوانە لە کۆیە ناونرابوون تاقمی (مونەوەر - ڕووناکبیر) یەکەم کەسانێک بوون لە کۆیە وشەی (ڕۆژباش) و (بەیانی و شەوباش) و ئەوانەیان لە جیاتی (سەلام) بەکارهێنا، دەچوونە سەیرانگەکانی کۆیەی وەک: گۆمی کەونە پردێ، گەرمووکێ، سەروچاوی حەمامۆکێ، ناو ڕەزەکانی شەمە و ئەوانی (سەرتەمتەمان)، بن دار زەیتوونەکانی گوندی (هەرمۆتە)، شاخی مشکە، کانیلە، ئۆمەرخوچان.. تاد. لە عەسرەوە تا درەنگانی شەو کۆڕ و کۆبوونەوەی ڕامیاری بە دەم مەینۆشییەوە، ڕەنگە مەینۆشییەکەیان بۆ ئەوە بووبێ کەس شوبهەی سیاسەتیان لێ نەکات! من دەزانم (شیرین بەهارە) پێش تایەر تۆفیق باوکت بەو ئاوازە گوتوویەتی. بەڕای مامۆستا ئاسنگەر ئەو تاقم و گرووپانەی کۆیە ڕۆڵیان هەبووە لەوەی نەیانهێشتووە، ئەو گۆرانی و غەزەل و مەقامە تایبەتمەندانەی کۆیە بزربن، یان لەبیر بچنەوە!

گوتم: قەت ڕوویداوە لای باوکم و هاوەڵانی دانیشیت؟

گوتی: بەڵێ زیاد لە جارێک لایان دانیشتووم، من وەکو قوتابییەک لایان دانیشتووم، لە دوو سەرەوە پێوەندیم پێیانەوە هەبووە، یەکەم وەک خزمایەتی، دووەم وەک بیروباوەڕیش لێیان نزیک بووم، لە ڕاستیدا زۆر شتیان لێوە فێربووم، وەک: کوردایەتی، سیاسەت، ئەخلاق.

گوتم: شایی لە کۆیە چۆن بەڕێوە دەچوو؟

گوتی: بە دەهۆڵ و زورنا و هەندێ جاریش بە گوتنی شایەران، شایی جاران حەفت شەو و حەفت ڕۆژی دەخایاند! مامۆستا ئاسنگەر لێرانەدا شتێکی کەوتەوە بیر و گوتی: باکووری هەندێ گۆرانی خۆی لەو دۆمە شایەرانە وەرگرتووە، ئەو کاتەی دۆم هاتبوون لە ناو

شاییدا گۆرانییان دەگوت، بۆ نموونە گۆرانی:

(ئەی مەلەنگێن مەلەنگێنە - سووک بڕۆ گوارەکانت مەلەرزێنە)

دیارە باکووری دوای مۆسیقا بۆ زیادکردن و جوانکاری ئەو گۆرانییەی ئەوانی بە دەنگی خۆی لە ئێزگەی کوردی لە بەغدا تۆمار کرد.

گوتم: مامۆستا لە بیرمە سەردەمی منداڵیم لە کۆیە لەو گۆڕەپانەی بەردەمی مزگەوتی (مەلا مەعسووم) دارێک دەچەقێنراو گڵۆپی پێوە دەکرا و پیاو و ژن و منداڵ و پیر لەوێ کۆدەبوونەوە، شایی (فەقێکان) بە بۆنەی (ئیجازە) واتە بوونیان بە مەلا و (بڕوانامە) وەرگرتنیان دەگەڕاو تۆز بەری ئاسمانی دەگرت. ئایا ئەوکاتە لە تەکییەکاندا مەقام و غەزەل گوتراوە؟

گوتی: لە تەکییەکاندا بە تایبەتی ئەو ڕۆژانەی زیکر هەبوو، ستایش و غەزەل بە تێکستی ئایینی و گۆرانیش گوتراوە. جگە لەوە لە بیرمە کاتێک (کەبار) دەکرا لە مزگەوتی گەورەی کۆیە، بەتایبەتی بەیانیان پێش بانگدان، هەستی گوێگرانی بۆ لای خۆی ڕادەکێشا، بەتایبەتی ئەگەر ئەو کەسە دەنگخۆش بوایە.

گوتم: سەردەمی منداڵی و مێردمنداڵیت لە کۆیە چەند جۆرە ئامێری موزیکت دیوە؟

گوتی: دەفم لە دەست شێخەکان و لە مەولوودان دیوە، هەروەها کەسێکی دی بەناوی (سمایل سەرما بردوو) دەهاتە کۆیە دەفزەن بوو. شمشاڵی قەمیش و دواتر ئاسنم دیوە، زورنای عەزیز زەینەل و دەهۆڵی حەمە عەبۆشم دیوە.

گوتم: پێت گوتین هونەرمەندی شاری کۆیەی دێرین عوودژەن (جەلال حەوێز)ت لە قوتابخانە نەدیوە؟ ئایا لە کۆیە لە بۆنەی تریشدا ئەو هونەرمەندەت نەدیوە؟

گوتی: پێش جەلال حەوێز و باکووری و ئەوانە کەسێکی دی هەبوو لە کۆیە، بەناوی (سەید حوسێنی سەید ئەمینی) باوکی (عەلائەدین و دڵشاد) و ئەوان ئامێری (عوود)یان هەبوو، لە چلەکاندا(٦) (حسامەدین شەعب) دەچووە لای تا لێی فێربێت، مەحموود ئاغای کاکە زیاد ئاغاش ماوەیەک هاتوچۆی ماڵی بۆ هەمان مەبەست دەکردن، ئەوکاتە جارێ کۆیە جادە و شەقام و ئەوانەی بۆ نەبڕابوو، ماڵیان لە گەڕەکی (بایزئاغا) بوو، لەو شەقامەی ئەمڕۆ لە چواڕیانی پەیکەری (حاجی قادری کۆیی) کە بۆ سەر ڕەزان دەچێت، ماڵیان لە ناوەڕاستی ئەم شەقامەدا بوو، لە پشت تەکیەی تاڵەبانی بوو، لە وەڵامی پرسیارێکی من گوتی: نەمدیوە ئەو سەید حوسێنە لە دەرەوەی ماڵەکەیان عوود بژەنێت! لەوەڵامی پرسیارێکی تردا گوتی: وا بزانم سەید حوسێن کاتێک لەگەڵ (عەبدولواحید حاجی ئاغا مستەفا) و ئەوان بۆ (تورکیا) بۆ تەواوکردنی خوێندنی ئەفسەری چوونە، لەوێ فێرە ژەنینی ئەم ئامێرانە بووە، سەید حوسێن کەسێکی سوورەی موو زەرد بوو.

پەراوێزەکان:

(١) ئەختەر لەو سەردەمە تاریک و نووتەکانەدا، لە ناو کۆمەڵگەیەکی داخراوی نەخوێندەواردا، دیوەخانی خۆی وەک یانەیەکی ئەمڕۆ، یان مەڵبەندێکی ڕۆشنبیری هونەر و گۆرانی و مەقام فێربوون، یان سەنتەرێک، یانیش وەک پەیمانگە و ئەکادیمیای ئەمڕۆ لێکردووە و بەهرەمەندانی ئەو بوارەی لە شوێنێکدا کۆ کردوونەتەوە و دەرسی داون و دەستی گرتوون و نانی هەندێکیشیانی داوە.

(٢) من وەک ئەندامێکی دەستەی دامەزرێنەر و هەم دەستەی بەڕێوەبەری (تیپی مۆسیقای باواجی کۆیە)، چ وەک ئاوازدانەر و موزیکژەنی ئەو تیپە، ئەوەش وەک پاڵپشتی بۆ ئەو ڕایەی مامۆستا ئاسنگەر دەڵێم: لە حەفتاکاندا کاتێک گۆرانی (شلەوخانان) لەلایەن هونەرمەند (زاهیر محەمەد)ەوە ئامادەکرا و دواتر بە هاوکاری تیپی مۆسیقای باواجی کۆیەوە بۆ تەلەفزیۆن تۆمارکرا، لەو شوێنەی هۆنراوەی ئەو گۆرانییە کە دەڵێ: (هەو هەوێ میرێ مە) کە مەبەست لەو دێرەش ئەوەیە: هەر کاتێک میر لە ڕاووشکار گەڕابێتەوە و بەرەوشوێنێک هاتبێت، جارێ لە پێشەوە (هەوە هەوی) تووڵە و تاژی و سەگەکانی میر و دەستەی سوارانی هاتوونەتە بەر گوێی خەڵکی ئەو ناوچانە! جا کاک (زاهیر محەمەد) کاتێک ئەو (شلەوخانان)ەی بۆ تەلەفزیۆن ئامادە کردبوو، وشەی (هەو)ی یەکەمی لەو بەیتەدا فڕێدا بوو، واتە لە جیاتی ئەو دێرەی سەرەوە کرابوو بە: (هەوێ میرێ مە!)گوایە بۆ (ڕەزم) گونجاندن ئەمەی کردووە. ئەم کارە هەمووی (٣٠) ساڵێکە و لەوانەیە نەوەی ئەمڕۆ وابزانێت (شلەوخانان) لە ئەسڵەوە بەو شێوەیە بووە کە دەسکاری کراوە! جا ئەگەر ئەو ماوەیە چەند سەدەیەک بێت، دەبێ چی بەسەر ئەو گۆرانییەدا، یان ئەوانی دیکەی ناوچەی کۆیەدا هاتبێت؟

(٣) ئەو کاتەی ئێمە باسی لێوە دەکەین جارێ شاری سلێمانی هێشتا بنیاد نەنراوە.

(٤) دیارە مامۆستا ئاسنگەر مەبەستی ئاوازەکانە، کە هۆنراوەی کوردییان بە بەردا بڕاوە.

(٦) لە چاوپێکەوتنێکدا خاڵە (حەمە ڕەشیدی شیرزادی) بۆی باس کردم، کە ئەوانیش وەک باوکم و ئەوان لەو جۆرە گرووپەیان هەبووە، جگە لە خۆی (ڕەسوڵ و مەحموودی فەقێ) و خەڵکی تر بوونە. مامۆستا ئاسنگەریش باسی تاقمی (حەمەدەمینی عەباس و باقی سەرتاش) و ئەوانەی هەر لە کۆیە کرد، خۆشم تاقمێکی ترم لەیادە کە زۆر نزیک شار، بگرە جاری وایە لە ناوشار دادەنیشتن و دەیانخواردەوە و مەیان دەنۆشی، ئەندامانی ئەو تاقمە بریتی بوون لە: عومەری حاجی کاکەمینی، جەلەی قالە بزنی، غەفوورە و هەندێک جار مامۆستا فاروقی جەنابی مەلای، بەڵام ئەوانەی دوایی نەمبیستووە دەخلیان بە سیاسەت و نیشتمانپەروەرییەوە هەبووبێت.

(٦) بەڵام وەک مامۆستا (کەریم شارەزا) باسی کردووە، هونەرمەند و مامۆستای عوودژەن (جەلال حەوێز) هەر لە ساڵی (١٩٣٠)یەوە، لە گەڵ یەکەم دامەزراندنییەوە لە قوتابخانەی (ئولا) قوتابیانی بە یارمەتی ئامێری (عوود)ەوە فێرە گوتنی (سرود) کردووە. کەواتە دەبێ ئەمەیان کۆنتر بێت لە (سەید حوسێن) کە مامۆستا ئاسنگەر دەڵێ لە (سییەکان و چلەکان)دا لە کۆیە لە ماڵەوە عوودی ژەنیوە.